

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

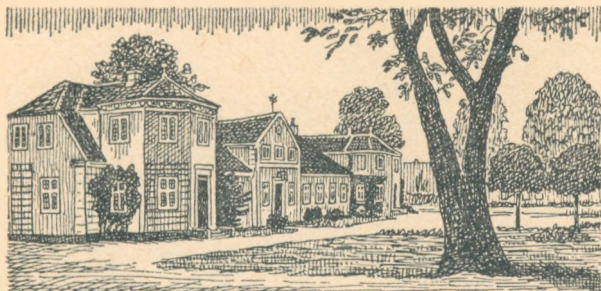
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gaard og Slot

I MIDTJYLLAND

Silkeborg Hovedgård

FORTALT AF G. NØRGAARD JEPSEN

ILLUSTRERET AF HENRY LAURITZEN

UDGIVET AF SILKEBORG AVIS 1969

På grundlag af tekst og billeder udarbejdet til et lottospil, som har været bragt i Silkeborg Avis, er i dette hefte samlet tegninger og tekst vedrørende slotte, herregårde og større gårde i Midtjylland.

I forbindelse med tidligere års lottospil i Silkeborg Avis er udkommet: Midtjyske Motiver, Midtjyske Personligheder, Midtjyske Begivenheder, Midtjysk Lune og Midtjyske Sagn.

Moselundgård, Engesvang sogn

Som så mange andre større gårde på egnen har Mose-
lundgård været kirkegods, idet
Henrik Persen Prip, der i 1483
ejede ejendommen sammen
med en række andre besid-
delser, skænkede Moselund-
gård samt Kjærsgård og Hvin-
ningdal til Århus bispestol,
som også efter en hård strid
fik Hørbylunde krat, som op-
rindelig hørte under Mose-
lundgård. Moselundgård fulgte

Silkeborg slots skæbne efter
reformationen, indtil det i 1816
købtes af en fæster. Gennem
årene derefter var Moselund-
gård kun en fattig ejendom,
som imidlertid fik sin opblom-
string i forbindelse med ud-
nyttelse af de store mose-
arealer til brændsel. Nu er
brændelseventyret forbi, og
hvor der tidligere gravedes
tørv, kultiveres jorden til ager-
land.

Moselundgård

Kalbygård

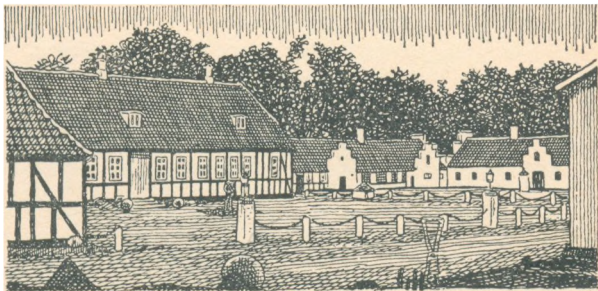
Kalbygård, Låsby sogn

Gransker man i Kalbygårds
historie, hører man først om
ejendommen som kirkegods,
idet biskop Svend af Århus
1193 testamenterede gården til
Øm kloster. Den måtte deref-
ter som andre kirkegodser
gennem perioder høre under
staten som ryttergods. Ved
Skanderborg rytterdistrikts
nedlæggelse 1767 blev Kalby-
gård gjort til hovedgård og
solgt til privatmand. Omkring
1814 blev Kalbygård købt af

fæstebønderne, som udstyk-
kede den. Den ældste hoved-
bygning, der var af bindings-
værk, stod til 1874, hvilket år
der på de gamle svære grund-
mure blev opført en rødstens-
bygning, som dog imidlertid
brændte i 1806. I 1907 opfør-
tes den nuværende statelige
hvidkalkede hovedbygning med
karnapagtigt tårn med kobber-
spir. — Omkring Kalbygårds
parkanlæg er et smukt gam-
melt kampestensdige.

Ludvigsholm, Harlev sogn

Ludvigsholm ligger ualmind-
lig smukt og har gode vel-
holdte, hvidpudsede bygning-
er. Hovedbygning i egebin-
dingsværk. Vandmølle i bin-
dingsværksbygning i to eta-
ger. Det er den gamle Harlev
vandmølle, som i første halv-
del af forrige århundrede eje-
des af forhenværende traktør
Louis John Schucany, der gav
den dens nuværende navn.
Harlev kirke har hørt under
gården.

Ludvigsholm

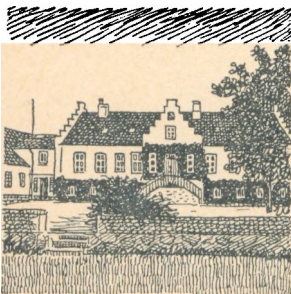
Højkol, Them sogn

Blandt de fremtrædende skovgodser i Midtjylland er Højkol, der ligger smukt øverst på en bakkeskrænt nord for Salten Langsø. Højkol er skabt af den kendte industrimand ved F. L. Smidth & Co., ingeniør Poul Larsen, der i 1905 sammenkøbte flere gårde og i 1906 byggede den første hovedbygning, en enetaget vinkelbygning med højt tegltag. En betydelig udvidelse skete i 1917, da der bl. a. tilføjedes

et treetaget tårn med højt spånklædt spir, og i 1943 opførtes en bindingsværkstilbygning. Ved indgangsdøren har Poul Larsen ladet opsætte en plade med en indskrift, hvori det bl. a. hedder at »Højkol for slægt og venner skal være en fornøjelseskilde«. En smuk park, hvor der er slugter med skønne rhododendron-grupper, går umærkeligt over i den omkringliggende natur.

Højkol

Løvenholt

Løvenholt, Them sogn

En betydelig foregangsmand i Them sogn, den dygtige landmand Fr. H. Møller, samlede omkring 1850 Løvenholt af tre bøndergårde og fik kongelig bevilling til at give ejendommen det navn, den nu bærer. I sin første tid havde ejendommen en ret skiftende skæbne med mange ejerskifter. I fem år, fra 1856 til 1861, hørte den under Matrups. I 1905 købtes den af højskolelærerne Laur. Martin Nielsen og Viggo Birkedal Nielsen,

men den højskole, de oprettede på Løvenholt, eksisterede dog kun i 6 år. I 1919 købte ingeniør Alexander Foss Løvenholt, og siden har den været i denne slægts eje. Hovedbygningen er opført nogle år efter, at Fr. Møller samlede godset. Den hvidkalkede bygning i en etage er karakteristisk med sine kamtakkede gavle og udbygning. Ved hver gavl ligger frit en lille sidefløj i samme stil.

Himmestrup, Lee sogn

Himmestrup har en fin historisk stamtavle, hvor man som den første kendte ejer nævner Lang Jens Hvas (af Ormstrup) omkring år 1500, og derefter er der flere adelige ejere. Rigsråd Mogens Kås til Støvringgård eller dennes mor er de egentlige stiftere af hovedgården, idet hun oprettede den, og han samlede gods til. I 1915 solgtes den ret store

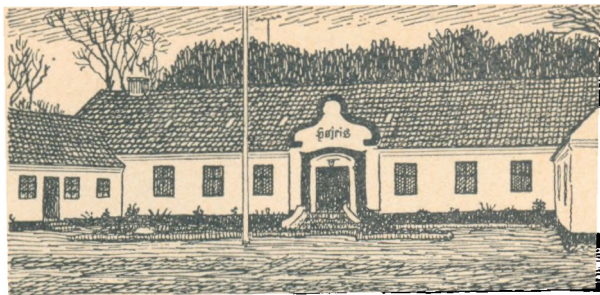
ejendom til udstykning, 115 tdr. land blev skilt ud, men en betydelig ejendom er fortsat tilbage. Den statelige hvidkalkede hovedbygning består af en enetaget bygning, der med tre gavlkviste på den ene side og to udbygninger på den anden fremtræder som en bemærkelsesværdig hovedbygning.

Himmestrup

Højris, Ikast sogn

Jo længere man kommer vest-på, desto længere er der mellem herregårdene. De dårlige muligheder for avl i svundne tider, hvor store områder lå hen i hede, gav ikke basis for større godssamlinger. Højris, der ligger smukt på en bakke ved Ikast, fik i sin tid med sin beliggenhed tilnavnet, Herregården på heden. Højris kan dateres til 1618. Oprindeligt har den nok været herregård i almindelig forstand, senere blev den avlsgård med et stort tilliggende af jord. I 1651 var Højris den ejendom i Hammerum herred, der ejede flest

Højris

landbrug, nemlig 56. Gennem mange år, indtil 1824, var Højris herredsfogedbolig. Den ca. 5 tdr. land store park er bevaret nogenlunde i den skikkelse, den fik ved sit anlæg i 1797. Den gamle hovedbyg-

ning, der er i en etage, er opført efter en brand i 1780. En smuk gammel hoveddør er bevaret. Bygningen er fredet i klasse B. En overgang har der været sommerrestaurant i hovedbygningen.

Tyrstinggård

Tyrstinggård, Tyrsting sogn

Tyrstinggård, Tyrsting sogn
Tyrstinggård er dannet af fæstegårde i den tidligere Tyrsting by i midten af det forrige århundrede. — Ud mod vejen dominerer de store avlsbygninger, men lidt tilbage trukket på en meget rummelig gårdsplads ligger hovedbygningen, en hvidpudset ejendom på høj kælder opført efter en brand, der i 1923 øde-

lagde en ældre trefløjet hovedbygning. Ved gårdfacaden er to karlapagtige udbygninger ført op i to etager og giver derved stil over den iøvrigt enetagede bygning. — På gårdspladsen foran er opstillet en gammel vildtbanesten. Tyrstinggård har iøvrigt ejermæssigt en historie, der i store træk falder sammen med Matrups.

Frijsendal, Haurum sogn

Hovedgården Frijsendal under Frijsenborg oprettedes i 1704 af greve Niels Friis til Frijsenborg af landsbyerne Niør og Terp samt hovedgården Tulstrup Forpagter N. B. C. Krarup oprettede i 1837 på Frijsendal Danmarks første landbrugsskole, den flyttede i 1840 til Haraldslund.

I 1920 fandt der en betydelig udstykning sted, men en hovedparcel hører fortsat under grevskabet. Hovedbygningen er opført 1868-69 i to etager mod haven og en etage mod gårdspladsen. Et særpræget tårn ved hovedbygningens ene ende står som kontrast til den rene nyklassicistiske stil.

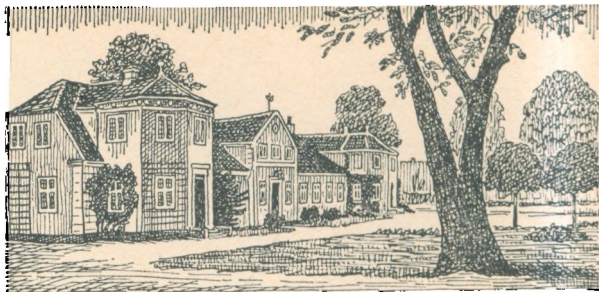
Frijsendal

Silkeborg Hovedgård

Silkeborg Hovedgård, der er fredet i klasse B, er Silkeborgs ældste bygning, idet den er opført i årene mellem 1767 og 1770, efter at ritmester Hans Nicolai Hoff i 1767 havde erhvervet Silkeborg gods, hvortil der på dette tidspunkt ikke var ordentlige bygninger.

I sin rene stil med høje fremspringende hjørnepartier og fremhævet midterparti står den som et smukt minde om datidens byggekunst.

Ladegården, der oprindeligt var af bindingsværk, brændte i 1777, og i stedet opførtes

Silkeborg Hovedgård

grundmurede udlænger, som efter papirfabrikkens anlæg indrettedes til arbejderboliger. En enkelt stump af den vestlige længe er bevaret. En overgang har der i Hovedgården været indrettet kirke og

senere posthus. I 1906 kom bygningen i privat eje, men i 1939 blev den købt af Silkeborg kommune. I den vestre del af Hovedgården er der nu museum, og i den østre del børnehave.

Ormstrup

Ormstrup, Sahl sogn

Ormstrup, der er den tredje-største gård i Viborg amt, er oprindeligt dannet af to landsbyer. Den har gennem tiderne været dels under Århus bispedømme, dels under kronen og naturligvis også på private hænder. I 1661 overdrog Frederik d. II. gården til greve Mogens Friis, der gav den navnet Frisholt.

Ved en auktion i 1888 købtes

gården af cand. jur. hofjægmester Hector Estrup, der gav den sit gamle navn tilbage.

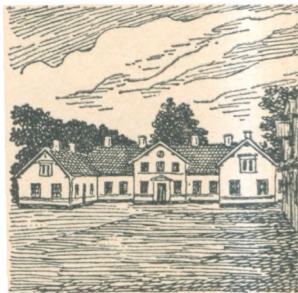
Den nuværende hovedbygning, der i 1867 afløste de gamle bindingsværksslænger, har et etetaget midterparti og to etager ved enderne. Bygningen er tildels opført på den gamle bygnings solide kælderfundament.

Gammelgård, Storning sogn

Gammelgård har grundmurede anselige bygninger. Hovedbygningen, der består af hovedfløj med to sidefløje, er fra 1860 og restaureret 1878.

Gammelgård nævnes allerede noget før midten af det 15. århundrede under Christoffer af Bayern. Senere kom den

vistnok under Øm, hvorfra den så ved reformationen kom under kronen. Den ejedes en overgang fra 1877 til 1908 af storkøbmanden Hans Broge, der købte den til sin søn. I nærheden ligger den udtørrede Gammelgård sø eller Søballe sø.

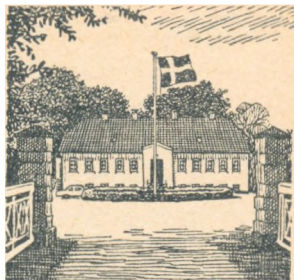
Gammelgård

Nissumgård, Hylke sogn

I Hylke sogn, tæt op til den gamle Århus-Horsens landevej, ligger Nissumgård, der en gang har været hovedgård. I slutningen af det 17. århundrede blev Nissumgård udlagt som ryttergods under Skanderborg, og ved Rytterdistriktordningens ophævelse i 1767 blev der oprettet en hovedgård ved hjælp af arealer

ne fra Nissumgård, Tammestrup og Ring kloster. Den blev købt af Peter Herschend sammen med en del bønderfæstegods.

Den smukt beliggende gård har et herskabeligt stuehus fra 1850. Bygningen er i en etage, men har en temmelig høj kælder, og facaden brydes af et fremspringende ind-

Nissumgård

Silkeborg Slot

Silkeborg slot I

Silkeborg slot, eller rettere den borg, der har givet byen sit navn, har en historie, som i hvert fald går tilbage til 1414, da fru Thore, datter af Erik Muus og gift med Laurids Hvas til Ormstrup, overdrager Silkeborg til biskop Bo i

Århus, iøvrigt en overdragelse, der skabte strid, idet Allingkloster gjorde krav på at eje Silkeborg. Først i 1532, altså kort inden staten ved reformationen overtog kirkegodset, kom ejerforholdet i orden. I mellemtiden havde Århusbi-

spærne brugt Silkeborg som et yndet opholdssted. Efter en kort periode som kongeligt len kom Silkeborg i 1664 på private hænder, idet den kongelige vinskænk, Chr. Fischer, fik det for penge, han havde til gode. I 1720 købte staten Silkeborg tilbage. En del af bygningerne blev nedbrudt og jorden udlagt som ryttergods. På billedet ses Silkeborg slot, som man mener, det har set ud i lensmandstiden. Hovedbygningen, det store stuehus, er antagelig fra bispetiden. På slotsholmen ved Silkeborg Langsø har man med en lille ruinrest et minde om det slot, der engang lå her. Forskellige udgravninger har godtgjort, at der har været tale om forskellige borg- eller slotsbygninger, som har afløst hinanden.

Silkeborg slot II

Der er i 1880-82 og i 1949-52 foretaget udgravninger, hvor Silkeborg slot har ligget, og herved er det konstateret, at den formentlig ældste fæstning har ligget på en holm øst for den nuværende slotsholm, bygget på en pilotering af vandret liggende træstammer. Det store stuehus, hvis fundament nu er markeret på slotsholmen, er imidlertid bygget

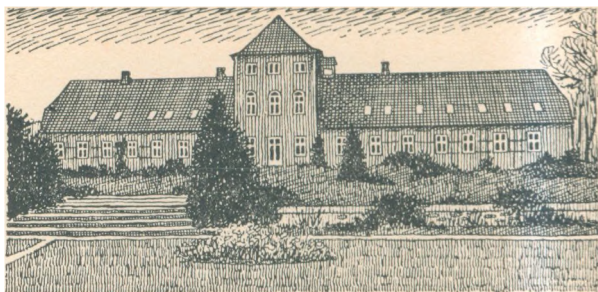
på et underlag af tæststående lodret nedrammede bøgestammer, hvorom der var lagt en ramme af egetømmer. Borgen har haft en murtykkelse på 2 meter. Under udgravningerne er der fundet enkelte bygningsdele, som nu findes på Silkeborg museum, bl. a. en vejrhane. Ved ruinen ligger en smuk ornamenteret sten, som har haft sin plads i slottet, men iøvrigt tydeligt er af en stil, der viser, at den stam-

Silkeborg Slot

Hald Hovedgård, Dollerup sogn

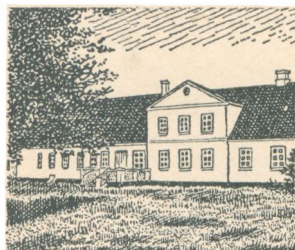
Det Hald, der i dag ligger ved de smukke Dollerup bakker, er det femte Hald, man kender. I forskellige perioder har borge af forskellig karakter ligget i terrænet omkring det nuværende Hald. Det første Hald er antagelig fra det 14. århundrede, enkelte borgbunker er bevaret. Det andet Hald er Niels Bugges Hald. Niels Bugge var en oprørsk herremand, som vel var sin tids rigeste godsbesidder, en selvstændig herre, der vovede at sætte sig op mod kong Vald. Atterdag. De vildtbanesten, der står ved indkørslen til Hald, og som stammer fra Alheden, kaldes populært for Niels Bugges hugtænder. Det

Hald Hovedgård

tredje Hald blev bygget af Viborg-bisper. Denne borgs mægtige volde ses endnu, og på dem er rekonstrueret et tårn, der dog ikke er ført op i fuld højde. Det fjerde Hald var en firefløjet bindingsværksgård, som opførtes 1703. Den er helt væk nu. Det femte og nuværende Hald

blev bygget 1789, men er dog i sin nuværende form præget af en ombygning i 18. Hovedbygningen med sit brede tårn har antagelig først kun været beregnet som portfløj med gennemkørsel i midten til et større anlæg. I dag er der internationalt studentercenter på Hald.

Tammestrup

Tammestrup, Ousted sogn

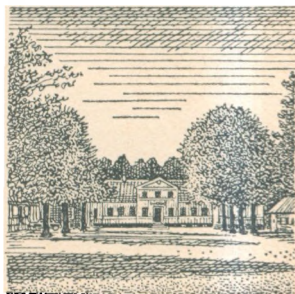
Det første, man kender til Tammestrups historie, er, at gården i 1373 og 1488 noteres som hørende under Øm kloster. Senere kom den under kronen og Skanderborg rytterdistrikt. Ved dets ophævelse i 1767 blev Tammestrup sammen med Havreballegård gjort

til hovedgård. I 1804 blev Havreballegård solgt fra. Tammestrups hovedbygning, der er fra 1852, præsenterer sig smukt med tre længer. I hovedfløjen er der en bred gennemgående frontspids med indgangsparti.

Allingskovgård, Svstrup sogn

Allingskovgård var oprindeligt en del af Allinggård, hvis historie går tilbage til det kloster, som i det 13. århundrede lå ved Alling sø. Gården har ført en omskiftelig tilværelse, idet den i 1820 blev udskilt fra Allinggård, men fra 1884 til 1918 havde ejer fælles med Allinggård. — Allingskovgårds selvstændige historie begyndte altså igen for ca. 50 år siden, men var iøvrigt i den

første periode derefter ude for flere ejerskifter. I 1922 blev der foretaget betydelige udstykninger (165 ha.), ialt oprettedes 23 statshusmandsbrug. Hovedbygningen, der — set fra vejen — har avlsbygningerne foran sig og en dejlig have bag sig, består af en midterfløj med stor gennemgående frontspids samt to korte sidefløje ud mod gårdspladsen.

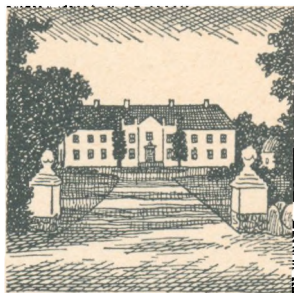

Alling Skovgård

Allinggård, Svstrup sogn

- Allinggård skal oprindelig have været ladegård til det i middelalderen så mægtige kloster ved Alling sø. Ved reformationen kom klostrets besiddelser under kronen, og Allinggårds historie derefter er først som et særskilt len, der tildels var knyttet til Silkeborg len, som det efterhånden blev underlagt. Som selvstændigt gods optræder det første gang i 1661, hvor den kongelige vinskænk, Chr. Fischer, der allerede havde fået Silkeborg for et tilgodehavende, købte Allinggård af kronen. Mægtigst var godset under Chr. Fischer (d. II.), der overtog det i 1719, i 1774 blev Jean Arnold Fischer ejer

af Allinggård. Det er ham, Blichers har skildret i sin novelle »Fruentimmerhaderen«. Med efterfølgende ejere kom godset ind i en nedgangsperiode, hvorunder det blev delt, men i 1890, da gården blev købt af højesteretsadvokat Sophus S. Nøllemand, kom der atter samling over det gamle gods, idet han i forvejen ejede Alling Skovgård og Alling Mølle. I 1918 blev Alling Skovgård atter skilt ud. Allinggårds nuværende hovedbygning i herskabelig palæstil er opført 1919-20 til afløsning for en gammel bindingsværksbygning. Samtidig opførtes den trefløjede avlsbygning, der blev ombygget i 1958 og 1964.

Allinggård

Aunsbjerg

Aunsbjerg, Sjørslev sogn I

Aunsbjerg ved Kjellerup er vel nok mest kendt af mange gennem St. St. Blichers fortællinger, men den har en historie, der går meget længere tilbage, i hvert fald til 1340, da den ejedes af Niels Eriksen. Denne slægt tog senere navneforandring til Løvenbalk. En overgang — fra 1536 — til sin død i 1544 eje-

des Aunsbjerg af en af Danmarks riges mægtigste mænd, både som godsejer og politisk personlighed, Mogens Gøye. Han havde dog allerede fra 1529 ejet en tredjedel af Aunsbjerg. I Mogens Gøyes tid påbegyndtes opførelsen af den nuværende hovedbygning i bindingsværk.

Aunsbjerg, Sjørslev sogn II

Aunsbjerg hovedbygning i bindingsværk, der er fra midten af det 16. århundrede, er fredet i klasse B. Den er opført over en kælder fra en endnu ældre bygning og er iøvrigt i sig selv kun en rest af den meget større »korsbygning«, der har ligget på stedet. Bygningen blev restaureret i 1897,

hvor den nu dominerende gennemgående gavlkvist opsattes. Samtidig byggedes et fritstående portparti. I 1917-18 byggedes en nordfløj, der er en kopi efter tidlig dansk murstensrenæssance med munke-skifte. Til denne bygning hører et lavt trappetårn.

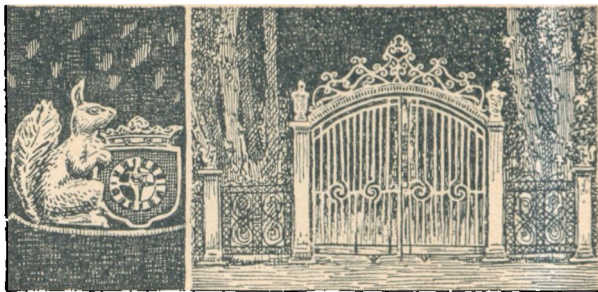

Aunsbjerg

Frijsenborg, Hammel sogn I

Frijsenborg slot står absolut som den fornemste af egnens store gårde. Hvor den ligger, lå i 1400-tallet landsbyen Jernit, som bl. a. rummede en adelig sædegård.

Frijsenborgs historie begynder i 1583, da kongen ved mageskifte overlod Jernit til »hans mand og tjener« Valdemar Parsberg, der sløjfede landsbyen og kun beholdt hovedgården, der fik navnet Jernit for ca. 100 år senere at blive kaldt Frijsenborg. Af den bygning, han opførte, er der endnu rester i det nuværende slot. Frijsenborg kom i Friisernes eje i 1665, da skat-

Frijsenborg

mester Mogens Friis til Favrskov købte den. — Mogens Friis's far var Niels Friis til Vadskærgård, i hvis våben der findes et rødt egern. På billedet ses hovedindgangen til det nuværende Frijsenborg med slægtsvåbnet, egernet, i

forgrunden.

Mogens Friis arvede gennem sin hustru store besiddelser i Skåne, og disse fik han gennem staten ombyttet med arealer, der passede bedre for hans godssamlinger i Jylland.

Frijsenborg, Hammel sogn II

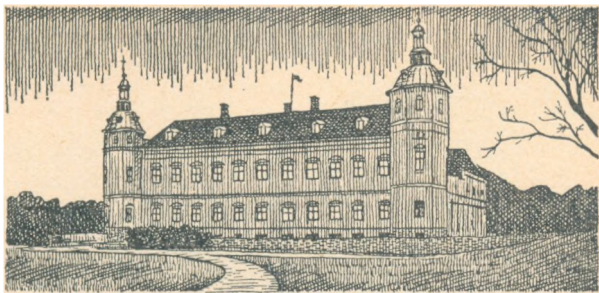
Frijsenborg

Efterhånden købte Mogens Friis de store gårde Hagsholm, Boller, Jernit og Lyngballegård. Flere ejendomme kom til, så den kongelige rentemester blev Danmarks største godsejer. Hans søn, Niels Friis, påbegyndte en ombygning af det gamle slot, der blev til en rigt udstyret trefløjet barokbygning. Denne udbygning fortsattes af sønnen Chr. Friis, der i 1736 lagde Favrskov under grevskabet. Med Chr. Friis uddøde den mandlige linie i slægten Friis. Billedet viser det gamle Frijsenborg. Mens godset Frijsenborg i sin tidligste periode var ejet af slægten Friis, kommer navnet Frijs ind i godsets historie med baron Frederik Carl Krag-Juel-Vind, der på mødrenes side nedstammede fra Friiserne. Han tog navnet Frijs, da han i 1799 overtog godset. Ved hans død i 1815 havde

Frijsenborg udviklet sig til et helt lille fyrstedømme, der strakte sig over 450 kvadratkilometer med 42 kirker og 15.000 tdr. land skov. Hele herligheden var dog stærkt gældbunden, men hans søn, Jens Chr. Frijs tog fat på at sanere godset ved bortsalg af fæstegode. Hovedet blev afskaffet. Chr. Emil Frijs fulgte i faderens fodspor, da han i 1849 overtog Frijsenborg, og han formåede at yde en betydelig statsmandsgerning samtidig med, at han på dygtig måde drev sit gods. Chr. Emil Frijs iværksatte en omfattende restaurering og ombygning af det gamle Frijsenborg slot. De hvide mure blev røde, idet bygningerne skalmuredes, og samtidig udvidedes bygningen i højden, og tårnene fik pyntelige spir. Også indvendig blev der ødslet med dekorationer og udstyr i form af svære egetræ-

Frijsenborg, Hammel sogn III

døre, fint slebne spejlglas, flotte marmorsøjler og brogede lofts- og vægdekorationer, samt loftsmalerier. Udenfor slottet står en statue af greve Emil Frijs, rejst af grevskabets beboere og udført af H. V. Bissen.

Frijsenborg

Lethenborg

Lethenborg, Hylke sogn

Lethenborg har en ret ny historie. I begyndelsen af forrige århundrede var det kun en mindre gård, der ejedes af slægtshusbesiddere, kammerherre Peter Herschend, Herschendgave, som i 1830 fik kongelig bevilling til at lægge en gård i Hvalbæk og nogle år senere en i Hvilsted ind under Lethenborg. — Gården blev betragtet som enkesæde under Herschendgave, indtil P Herschend i 1845 fik bevilling til at få den som privat

eje. En overgang ejedes den af den velkendte seminarieforstander og landstingsmand Peter Bojsen og senere af dennes søn Lethenborgs nuværende grundmurede gode bygninger er opført efter en brand i 1896. En gang lå gårdens jorder i 2 amter, 2 herreder og 3 sogne.

Den skifertækkede hovedlænge har et kort midterparti i to etager, hvilket giver bygningen karakter af at være forsynet med et lavt tårn.

Jernit, Hammel sogn

Omkring Frijsenborg er grupperet en række store gårde, som hører under dette gods. Selvstændigt er foruden Frijsenborg omtalt Søbygård og Frijsendal. Nærmest ved Frijsenborg ligger afbyggergården, Jernit, der blev oprettet i 1830'erne. Hovedbygningen, der er opført i røde sten i midten af forrige århundrede, er i en etage over høj kælder. Den har høj fremspringende midterkvist på havesiden og to smallere fremspring mod gårdsiden. Oprindeligt var byg-

ningen forsynet med kamtakke gavle, men disse fjernedes efter en brand i 1949. Den kamtakkede stil er bevaret på nogle af udbygningerne. Jernit har nogle af landets største avlsbygninger. Før grevskabet Frijsenborg blev oprettet, var der en landsby med kirke, ved navn Jernit.

Syd for Frijsenborg ligger Fuglsang, der har hovedbygning fra 1856 og 1884, en strå-tækt bindingsværkslænge, ifølge indskrift fra 1740.

Jernit

Rørbækgård

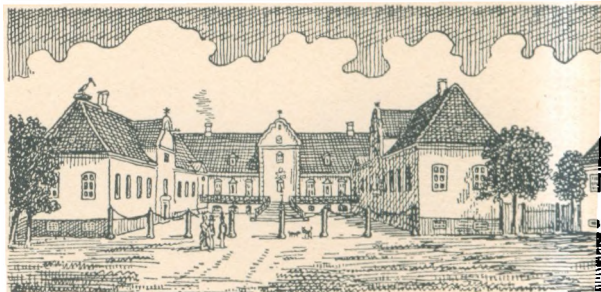
Rørbækgård, Vester sogn

Rørbæk nævnes som herresæde i det 16. århundrede. Borgen lå da på et næs ude i Rørbæk sø. Den har givet været afskåret af en voldgrav, da stedet kaldes Borgø. På Borgø ses endnu enkelte ruiner, bl. a. af borgens kæmpestenskælder, hvorfor halvøen også kaldes kælderbanken. Udfor ligger en lille bueformet ø, som hedder Vandø. Den tjente i middelalderen som parkanlæg for Rørbæk-

gård. En bro førte da over til dette særprægede parkparti. Efter sigende gik borgen i forfald, fordi dens ejer var mere interesseret i at finde ud af, hvorledes man kunne lave guld, end at holde borgen i stand til at modstå fjenden. Den nuværende Rørbækgård, der er rykket længere ind på land, har en lav, enkel, men netop i kraft heraf, smuk hovedbygning opført i 1867.

Bidstrup, Granslev sogn I

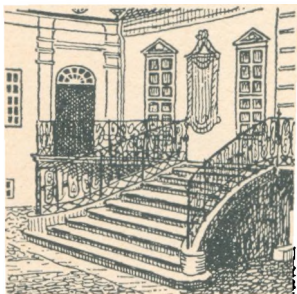
Ualmindelig præsentabel ligger den gamle herregård Bidstrup i Lilleådal en knap en halv snes kilometer fra åens udløb i Gudenåen ved Langå. Hovedbygningen fremtræder som en trefløjet enetages borggård med smukke svajede gavle og kvistpartier med præg af rokokostilen. Borggården danner sammen med en staldgård og ladegård en fin helhed. Bidstrup har en historie, der går helt tilbage til 1345, men den nuværende

Bidstrup

herregårds udformning skyldes storkøbmanden fra Horsens, Gerdt Hansen de Lichtenberg,

der som slut på en række herregårds-køb i 1749 købte Bidstrup.

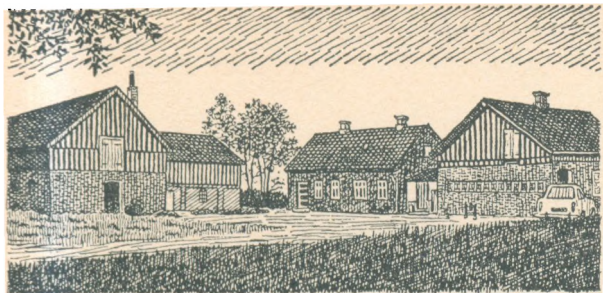

Bidstrup

Bidstrup, Granslev sogn II

Den særlige stil, der er over Bidstrups bygninger, går igen i en række herregårdsbygninger i Jylland, som ejedes af storkøbmanden Gerdt H. de Lichtenberg samt adskillige kirker og det såkaldte Lichtenbergske Palæ i Horsens. Det er den tyske bygmester Nic. Heinrich Riemanns værk. Foran

på hovedfløjen på Bidstrup blev opført et galleri med et fint smedejernsgitter med Lichtenbergs og hans hustrus initialer. Det rokokopræg, som Bidstrup har i det ydre, er også bevaret inden døre med herskabelige sale med rige stuklofter og fine fajanceovne.

Duelund

Duelund, Sjørsløv sogn

Duelund, der oprindelig var ladegård til Aunsbjerg, blev

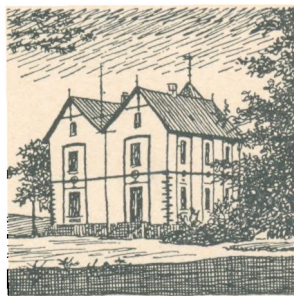
tillige med andre parceller udskilt fra Aunsbjerg i 1803

af en ejendomsspekulant, som da ejede godset. Efter en omtumlet skæbne skete der en skelsættende ændring i 1861, da Duelund blev købt af den senere hofjægmester, direktør for Landbohøjskolen og landbrugsminister F. Friis. Han udviklede Duelund til en mønsterejendom. En del betydningsfulde forsøg for dansk landbrug under ledelse af det danske mejeribrugs fader, professor Th. R. Segelcke, og N. J. Fjord blev udført på Duelund. I 1912 fandt der en udstykning sted fra gården. Humle Vandmølle har i flere perioder hørt under gården.

Addithus, Sdr. Vissing sogn

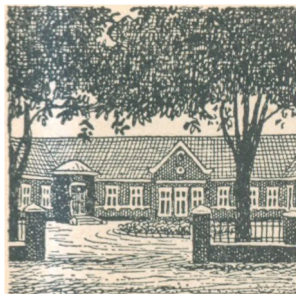
Områderne omkring Salten Langsø, som i dag hører under Addithus, hørte i sin tid under Mattrup, men købtes i 1835 ved tvangsauktion af daværende proprietær Dines Pontoppidan Møller, Liselund (senere Klostermølle). Hans enke solgte i 1870 området til kammerherre, hofjægmester N. F. B. Sehested, Broholm. Sønnen, kammerherre, tidligere landbrugsminister, Knud

Sehested, der overtog Addithus efter sin mor i 1884, tilkøbte betydelige arealer og byggede 1895 hovedbygningen, hvorfra der er enestående udsigt ned over Salten Langsø. Det er en særpræget toetaget bygning, gulkalket og med skifertag i sort og rødt mønster samt et enkelt tårn med kobbertag. I muren er flotte mosaikarbejder bl. a. med dyremotiver.

Addithus

Ristrup, Sabro sogn

Ristrup

Ristrup, der ligger i nærheden af det sted, hvor Niels Ebbesens gård, Norringris Hovgård, har ligget, skal ifølge et gammelt sagn være placeret hvor biskop Eskild af Århus først anlagde det kloster, hvis mure efter lang tids omflakken endelig fandt bo i Øm ved Emborg.

Gennem tiderne har gården tilhørt mange slægter. I 1643 ejedes den af Chr. d. IV.s og Kirsten Munks vidtløftige søn prins Vald. Christian. Senere

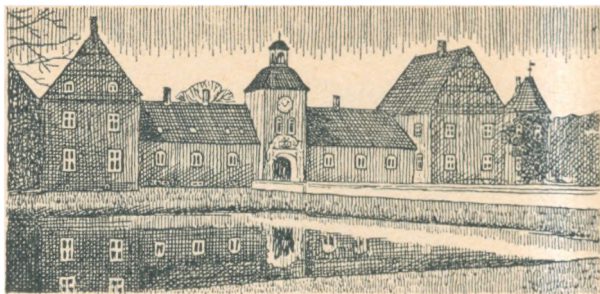
ejedes den af kendte slægter som Gersdorfferne, Lowsowerne og Reenbergene, i årene 1703 til 1742 af landsdommer Thøger Reenberg, der var en fremragende digter med frodig jysk lune.

Gårdens gamle træfløjede hovedbygning af grundmur og bindingsværk gennemgik i 1897 en omfattende og ret hårdhændet restaurering. I bygningen er endnu bevaret kønne paneler fra det 18. århundrede.

Ulstrup slot, Sdr. Vinge sogn

Ulstrup hovedgård har en historie, der kan spores tilbage til omkring år 1400, da godset ejedes af dronning Margrethe. I en senere periode var det i slægten Scheels eje. I dag er der gøgl og zoologisk have samt bassin med delfiner i parken, men det historiske taler dog stadig fra stedet.

Den ældste bygning er den enetagede nordfløj opført i munkeskifte omkring 1590. Særlig bemærkelsesværdig er indkørselsportalen fra 1617 med sandstensornamenter.

Ulstrup Slot

Foran denne indgang er bevaret en rest af det omfattende anlæg af voldgrave, som en gang har omgivet

Ulstrup. Den anseelige lade-gård er fra 1668. Omkring samme tid fandt en modernisering af selve borgen sted.

Palstrup

Palstrup, Højbjerg sogn I

Palstrup ejedes i sidste halvdel af det 15. århundrede af Tvilum kloster. Senere, omkring 1641, tilhørte godset en overgang rigsråd Oluf Parsberg. Parsberg var en mægtig mand, der bl. a. ejede hovedgården Jernit, Hagsholm og efterhånden ialt syv hovedgårde. Parsberg flyttede Palstrup til sin nuværende beliggenhed, men hans bygninger er forsvundet. Parsberg anlagde sit gods med stor dob-

belt voldsted, der antagelig er de senest anlagte voldanlæg i Danmark. Det eneste, der er bevaret fra Parsbergs bygning, er fire små sandstensløver med Parsbergernes våben og årstallet 1656. De står ved endepillerne af den bro, der fra vest fører ind over voldgraven til borggården. Parsberg købte store områder til og ejede bl. a. hele Levring sogn.

Palstrup, Højbjerg sogn II

Den nuværende hovedbygning til herregården Palstrup i Højbjerg sogn er fredet i klasse B. Den er opført i 1730'erne af major Janus de Fridenreich, apotekersøn fra Viborg, der efterhånden blev storgodsejer, idet han ejede det meste af Lysgård herred og den sydligste del af Middelsom herred. Han byggede meget på egnens kirker, og opførte altså Palstrups nuværende hovedbygning, der oprindeligt

har haft to sidefløje, der nu er erstattet med lavere sidefløje. Den rene stil i den toetagede bygning med 80 cm tykke mure skyldes antagelig den store bygmester Nic. H. Efter en periode med skiftende ejere fik hofjægermester Ræder, der i 1871 overtog godset, sat skik på forholdene. Efter endnu en omvæltet tilværelse overtog grosserer Chr. J. Kampmann i 1918 godset.

Palstrup

Favrskov, Lyngå sogn

Favrskovs ældste historie er kendt som et gods hørende til Århus bispestol. Det nævnes i dokumenter tilbage til 1277 og kom som andet kirkegods ved reformationen under kronen, som dog allerede 1585 overdrog Favrskov til Jørgen Friis til Vadekærgård, og fra ham til sønnen Niels Friis og til dennes søn Mogens Friis, der skabte Frijsenborg. Favrskov kom dog først i 1736 ind under dette store. Samme år blev hovedbygningen opført på den gamle gårds plads. Materialet til Favrskovs hovedbygning skal for en stor del være hentet fra det forfaldne Silkeborg

slot. Favrskov, der ligger smukt i udkanten af skoven, er opført af gule sten på solid kælder, der delvis stammer fra den oprindelige bygning. Stilen er den samme barokprægede, som man finder i mange mindre herregårde fra det 18. århundrede. Hovedbygningen er grundigt restaureret i 1815 og 1860.

Ved lensaflysningen først i 1920'erne blev Favrskov udstykket, og udbygningerne revet ned. En overgang blev gården anvendt som handelsmagasin. I 1941 blev Favrskov omdannet til optagelsehjem for drenge, men er nu atter privat ejendom.

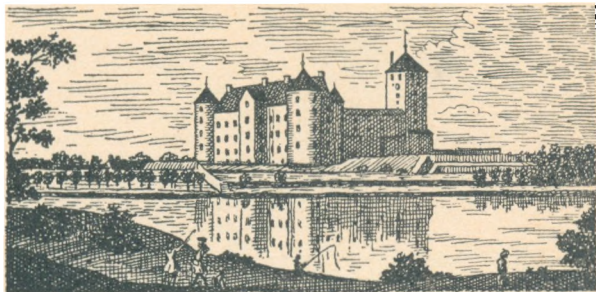

Favrskov

Skanderborg slot I

Skanderborg slot har en historie, som på mange måder falder sammen med vigtige begivenheder i Danmarkshistorien. Antagelig har der været borg på stedet allerede i det 11. århundrede, men man har ikke afgørende bevis herfor. Folkevisen fortæller, at kong Valdemar i 1212 på Skanderborg slot opholdt sig på højlenloftsbro, da »liden smådreng kom ridende og fortalte, at dronning Dagmar lå for døden«. Dronning Agnes fik på Skanderborg slot meddelelse om mordet på Erik Glippinge i Finderup lade. Og det var under et slag i forbindelse med Skanderborg slots belejring, Niels Ebbesen mistede livet.

Hvordan den oprindelige borg har set ud, vides ikke, men ifølge tegninger i Resens Danske Atlas fra 1670 bestod borgen dengang af talrige tårne

Skanderborg Slot

prydede bygninger omsluttet af en svær ringmur. Ret gammel skal også være det anseelige klokketårn, kaldet Hvide-tårn, der ifølge beskrivelserne var skævt firesidet, nærmest rhombeformet, så man fra et vist sted i haven kunne se alle hovedgesimsers fire hjørner på en gang!

Selv om der gennem tiderne fra tid til anden blev revet ned og igen bygget til på det

gamle Skanderborg slot, der forsvarsmæssigt var godt strategisk placeret ved søerne, var det dog først i den jagtglade kong Frederik den II.s tid, der rigtig kom gang i byggeriet igen. Kongen, der først prøvede at omdanne Øm kloster til en kongeborg, Emborg, gav ordre til at nedbryde det gamle kloster og bruge stene til restaurering af Skanderborg slot.

Skanderborg slot II

Efter syvårskrigen afslutning opførtes fra 1569 en helt ny treetagers slotsbygning med bredmavede lave tårne, der senere forhøjedes Vand førtes ind i slottet ad trærender, og en fornem have med fremmede træer anlagdes. 1572 indrettedes kirken med orgel i underste etage af et af hovedfløjene. Kirken er i dag det eneste bevarede af det en gang så navnkundige slot

Kong Chr. d. IV opholdt sig meget i Skanderborg både som dreng og som konge. Han omdannede slottet til fæstning men fra 1623 begyndte slottets nedgangsperiode. I begyndelsen af 1700-tallet begyndte man at reducere dets bygninger, og i 1770 blev slottet med undtagelse af kirken revet helt ned.

Skanderborg Slot

Sophiendal

Sophiendal, Venge sogn I

Efter en meget gennemgribende restaurering står Sophiendal i Venge i dag som en ualmindelig smuk og særdeles velbevaret herregård. Det er lykkedes at redde en af de nyere meget smukke herregårdsbygninger fra at gå i forfald. Den nuværende bygning, der er opført i renæssancestil med røde mursten over granitsokkel, er fra tidsrummet 1876-1884, hvor den afløste en bindingsværksgård.

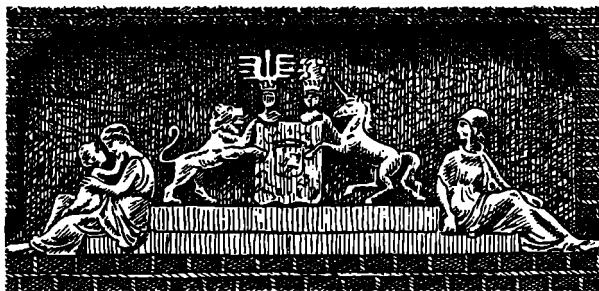
Bygmester var den daværende ejer, baron G. Rozenkrantz, der intet sparede for at skabe

en bygning, der i stil tydeligt er inspireret af Rosenkrantzernes stamsæde, Rosenholm. I middelalderen var Sophiendal, der indtil 1768 hed Venggård, en ejendom, hvis historie havde sammenhæng med Veng kloster. Senere hørte gården under Øm kloster og under Skanderborg slot og rytterdistrikt.

I 1768 blev Venggård solgt til amtmand, gehejmeråd Frederik Ludvig von Woyda, der opkaldte godset efter sin hustru. Frederikka Anna Sophie.

Sophiendal, Venge sogn II

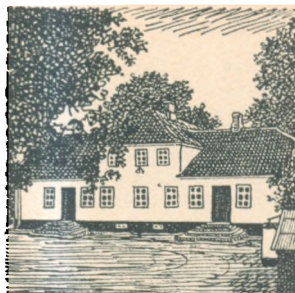
— Sophiendals hovedbygning, der nu er frilagt, så den tydeligt ses fra vejen, byder ikke blot på stilrenhed, men også på mange interessante enkeltheder, idet der er adskillige prydelser af hugne sten. Fornemst er dog hovedportalen i hovedfløjens tårnlignende midterparti. Dens mange figurer er udhugget i skånsk sandsten efter tegninger af billedhuggeren Ludvig Vieth. Bygningen er særpræget med sine

Sophiendal

lave fløje og højere hjørnepavilloner og med sin tegldæk-

ning af middelalderlig type. (Såkaldt nonne og munk).

Neder Kjærsholm

Neder Kjærsholm, Thorning sogn

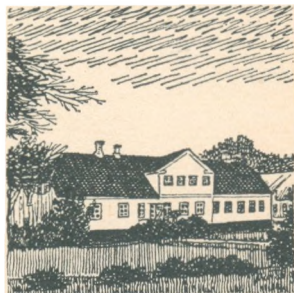
Ved landevejen mellem Kjølørup og Thorning ligger en smuk stor gård, Neder Kjærsholm, der er stamparcellen af hovedgården Kjærsholm, der i længst forsvundne tider omfattede store dele af Thorning og Hørup sogne, kirkerne indbefattet. Den første hovedgård menes bygget omkring 1550, men allerede ved dette århundredes slutning blev denne bygning erstattet med en teglhængt bindingsværksbygning, som hvilede på tilhugne kampesten. Dele af denne bygning, der oprindelig har været hovedfløj, findes i dag i Neder Kjærsholms udbygninger. De hugne kampesten stammer fra den nedbrudte Lune kirke, og indvendig ses fint tilhuggede og malede loftsbjælker. Kjærsholm har i sin oprindele

se været adelsbolig indrettet til forsvar, idet den var placeret på en holm ude i mosestrækningen nedenfor Vattrup, og yderligere beskyttet af voldgrave, hvis rester endnu kan ses. Den første kendte ejer var hærføreren Chr. Sandberg, der faldt i et slag i Sverige. Den nuværende hovedbygning er opført 1833 af den daværende ejer stiftslandinspektør Hans Hansen, idet en flad dobbeltkvist dog senere er ændret til den høje kvist, der i dag giver hovedbygningen karakter. I 1811 skete frasalg af gårde, som hørte under Kjærsholm. Over Kjærsholm blev ved denne lejlighed oprettet, og stam ejendommen fik navnet Neder Kjærsholm.

Dalsgård, Hørup sogn

Dalsgård har først og fremmest navn som den gamle herredsfogedgård. Den blev i 1683 udstykket fra Palstrup, som da ejede store områder i Hindbjerg, Astrup og det nuværende Dalsgård. Da ejendommen blev oprettet, var det ikke som noget gods, men som bolig for herredsfogeden centralt beliggende i herredet. Den oprindelige herredsfogedbolig var en bindingsværksbygning. Efterhånden kom der herredsfogeder, som også var interesseret i at få større landbrugsarealer og også i at komme til at bo mere standsmæssigt. Om oprindelsen til den nuværende hovedbygning fortælles, at herredsfoged Carl Holm, der residerede i embedet i 1820, sammenkaldte sine

sognefogeder og gav dem en god frokost, hvorefter han begyndte at tale om sine byggeplaner for gennem dem at sikre sig billige sten og træ, og det oplyses, at sognefogeden i Engesvang kort efter beordrede bændene i sit sogn til offentlig kørsel og sendte dem på stenbrud i ruinerne af den forfaldne Engesvang kirke. 45 vognlæs skal det være blevet til. Hovedbygningen er opført i en stil, der er sædvanlig for større gårde i Slesvig, hvorfra herredsfoged Holm stammede. Med Holm ophørte Dalsgård iøvrigt med at være herredsfogedgård, idet hans arvinger ikke ønskede at afhænde ejendommen til følgende herredsfoged.

Dalsgård

Søbygård

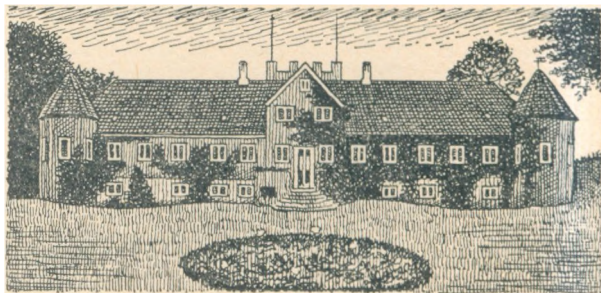
Søbygård, Søby sogn

Søbygård, der i dag hører ind under Frijsenborg, har en historie, der går tilbage til en gammel borg, som har været beboet til henimod det 16. århundrede. Man kender intet til borgens historie eller dens beboere, men udgravninger har vist fundamenter af en temmelig stor bygning, som har ligget på en holm, som i dag er en svag forhøjning i et engdrag. Fra holmen har der været bro ind til fastlandet. Den ældste sikre ejer er fra 1401. Han hed Thomas Vestenier. Hans søn Laurids var i mange år fredløs, fordi han havde overfaldet provsten i Tvilum. Mens han var borte, gjorde hans mor Søbygård til et nonnekloster, men da Laurids kom hjem, jagede han nonnerne ud.

Omkring 1608 blev der opført en ny hovedbygning med to tårne på fast land vest for søen, men efter at Søbygård i 1719 var afstået til kronen og gjort til ryttergods, blev hovedbygningen revet ned og erstattet med rytterbarakker. I 1778 kom gården i Frijsøernes eje. Den nuværende hovedbygning blev opført i 1810. Det er en lang enetages bygning opført af mursten over høj kælder. Hovedbygningen fremtræder med rene linier, og dens væsentligste pynt er en statelig indgangsdør med bred stentrappe. Fra 1923 til 1949 var Søbygård enkesæde for lensgrevinde Frijs, enke efter greve Mogens Frijs.

Kollerup, Hadsbjerg sogn

Herregården Kollerup ligger på et sted, hvor der langt tilbage i tiden har været gods, idet der i nærheden er udgravet et gammelt voldsted, der nu kaldes Elverhøj. Kollerups navn kendes tilbage til 1313. En overgang ejedes Kollerup af Manderup Parsberg til Hagsholm, og efter at godset i over 300 år var gået i arv, mest på spindesiden, kom det i midten af det 17. århundrede i handelen og købtes i 1655 af rentemester Mogens Friis til Favrskov, den store godssamler, der oprettede Frijsenborg. Den blev dog hurtigt videregivet, men vendte til-

Kollerup

bage til Friiserne, idet den i 1754 blev købt af Chr. Friis. I 1802 solgte grevinde Krag Juel Vind Frijs den ved auktionen. 1931 blev Kollerup overtaget af den historisk interesserede løjtnant Har. Mark. I gårdens gamle vandmølle er

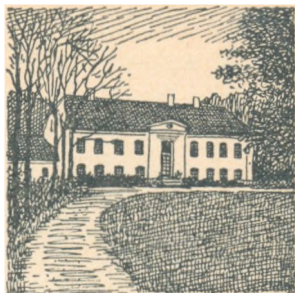
der nu gæstgiveri. I 1942 påbegyndtes en omfattende restaurering af hovedbygningen, der fik hjørnetårne og i midten et trappetårn. Bygningen blev skalmuret med munkesten, og et kapel i nordfløjens kælder blev genåbnet.

Rodvigsballe, Grædstrup sogn

Rodvigsballe ved Brædstrup kendes fra 1558, da Jens Bang fik livsbrev på godsøet fra kronen. Før den tid havde hans far haft gården i væge.

Det nuværende Rodvigsballe er skabt af politikeren, etatsråd J. P. Holst, tildels af gods hørende under Mattrup. Nu er gården delt op i en avlsgård med 45 ha. og en hovedbygning med 56 ha. skov. Hovedbygningen, der arkitektonisk er særdeles seværdig, blev fuldført i 1853 af J. P. Chr.

Holst. Den er opført i to etager, hvoraf den underste, selvom den ligger i niveau, i realiteten er bygningens kælder. Et frømspringende portalagtig midterparti giver sammen med en tresidet midtertrappe med sandstenssøjler, der skal stamme fra Mattrup, bygningen karakter. I vestgavlen er indsat en fint forarbejdet dør fra ca. 1800. Handlingen i Herman Bangs roman, Ludvigsbakke, er henlagt til Rodvigsballe.

Rodvigsballe

Liselund

Liselund, Sjørslev sogn

Her er tale om en smuk gammel gård, hvis historie ikke fortaber sig i en fjern fortid. Den er udstykket fra Aunsbjerg 1790 af etatsråd Steen de Steensen, efter hvem digteren St. St. Blicher er opkaldt.

Den gamle herremand ønskede efter stavnsbåndets opløsning i 1788 at trække sig tilbage fra Aunsbjerg og byggede derfor i 1790 Liselund, for tre år senere, efter salget af Aunsbjerg, at flytte til sin

nye besiddelse — en betydelig aftægtsbolig. — Liselunds hovedbygning, der er fredet, er en lang bygning med forhøjet midterparti. Karakteristisk ved ejendommen er de foranliggende stråttækte udbygninger. Den parallelt med hovedbygningen liggende lade med tre porte er fra Steen de Steensens tid, mens de to udlængser, der fra denne rækker ud mod vejen, er opført af kammerråd Nagel, der ejede Liselund fra 1850 til 1904.

Grauballegård, Svstrup sogn

Grauballegård er en gård, hvis historie ikke går så langt tilbage i tiden. Den opstod ved, at 4 bøndergårde engang i det 17. århundrede blev slået sammen til et gode. De ældste ejere var af slægten Wendelboe, der i begyndelsen af det 18. århundrede testamenterede det til den store godsbejler Chr. Fischer, Allinggård, der efterfulgtes af Jean Arnold Fischer. Af senere ejere kan nævnes Chr. Carl Alberti, der købte gården i

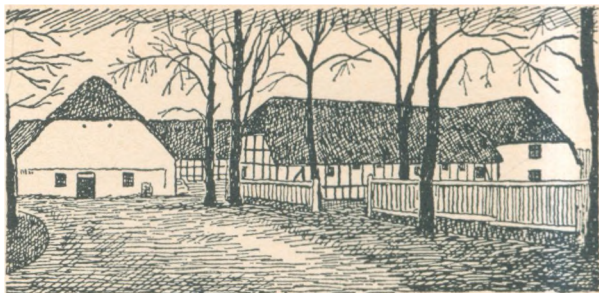
1813. Han var fader til den kendte venstrepolitiker af samme navn, og bedstefader til justitsminister P. A. Alberti. 1912 overtoges Grauballegård af proprietær Johannes Laurssen, for hvem der ved indkørslen er rejst en stor natursten med portrætrelief. Siden 1927 har der på Grauballegård været svineforsøgsstation. Gårdens hovedbygning, der er opført i 1866, er en lang enetages bygning med to korte gennemgående tværfleje.

Grauballegård

Ring kloster, Hylke sogn

Gården Ring kloster, der ligger på et næs ved Skanderborg sø's sydside, har navn efter et nonnekloster af benediktinerordenen, som lå her i middelalderen. Efter reformationen kom dette kloster som andre under kronen. Klostergodset henlagdes under Skanderborg len. 1582 fik Niels Skram på Urup klosterets altertavle, som i dag findes i Østbirk kirke. Ring klosterkirke blev derefter anvendt som lade. I en senere periode var Ring kloster ryttergodt, i 1715 beboedes den af en amtmand, men i hans ejertid nedbrændte ejendommen, og der opførtes nu fire gårde i dens sted. Ved sammenlæg-

Ring Kloster

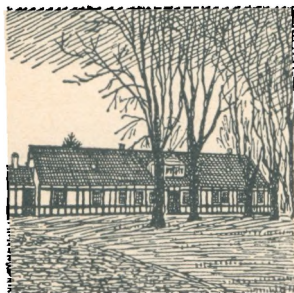
ning af nogle af disse gårde i 1826 fremkom den nuværende gård Ring kloster. Hovedbygningen menes opført i begyndelsen af det forrige århundrede, for en stor del af sten fra de gamle klosterbygninger og kirken, bl. a. sidder i muren en halvrand dæroverligger af granit med et des-

værre noget udslidt relief. Den enkle bygning, der i 1854 blev forhøjet med en etage, danner sammen med to stråtede sidefløje i bindingsværk en gårdsplads, hvor der er fundet begravelser og murester fra klostertiden. På billedet ses gårdfløjen i bindingsværk.

Sejlgård, Funder sogn

Sejlgård, der i 1598 var en bondegård under Silkeborg slot, har ejermæssigt haft en omtumlet skæbne. I 1663 blev den tildelt en hofskrædder Andreas Søbøtker, der antagelig har fået den som påskønnelse for god tjeneste. Senere kom den igen under Silkeborg slot og derved i en periode under staten. Fra dens nyere historie kan nævnes, at den fra midten af forrige århundrede ejedes af firmaet Bruun til Bruunshåb ved Viborg, og var med en kort afbrydelse i denne slægts eje gennem to menneskealdre. Klædefabrikant Mads Pagh Bruun havde ønsket at købe Silkeborg Hovedgård for at udnytte vandkraften, men Michael Drewsen kom ham i forkøbet. I 1845 købte Bruun

Sejlgård for at oprette en klædefabrik ved at opstemme vandet i Funder & nedenfor gården. Arbejdet blev påbegyndt, men opgivet, da dæmningen skulde bort. Hovedbygningen, der er opført i 1723, har oprindelig haft sidefløje, som imidlertid blev brudt ned i 1920. I en stor stue havde kunstmaleren J. F. N. Vermehren under et ophold i 1854 dekoreret loftet med smukke malerier, som i en senere periode forsvandt. Heldigvis blev de genfundet på gården, og efter at de var blevet repareret af maleren Kålund Jørgensen, blev de sat op på deres gamle plads. Et af Vermehrens berømteste malerier »en jysk fårehyrde på heden« er blevet til på Sejlgård i 1854.

Sejlgården

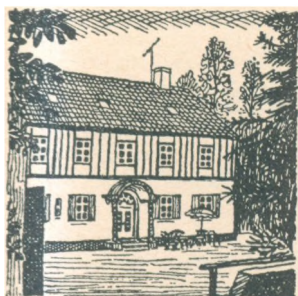
Wedelslund, Sjelle sogn

Wedelslund har sit navn efter overkammerherre Erhard Wedel-Friis, hvis hustru, grevinde Sophie Friis for ca. 200 år siden ejede Frijsenborg. Han opførte den nuværende smukke trefløjede hovedbygning, der er i bindingsværk på høj kvaderstenssokkel. Hovedfløjen er senere, antagelig

omkring 1830, omsat i grundmur, men det gamle bindingsværk ses endnu i sidefløjene. Wedelslunds historie kendes iøvrigt tilbage til sagtiden. Den hed oprindeligt Sjelle Skovgård. Her skal den bl. a. i folkeviser danske folkehelt Svend Felding have boet.

Wedelslund

Allingkloster

Allingkloster, Svostrup og Grønbæk sogn

Allingkloster har navn efter det Benediktinerkloster, som i begyndelsen af det 13. århundrede lå ved den østlige ende af Alling sø. Det var et rigt kloster, som ejede størstedelen af de omkringliggende gårde. Allinggård var klostrets ladegård, og ejendommen Allingkloster har tildels historie fælles med Allinggård, som også har omtale i denne serie. I årene 1818-28, før den store landbrugskrise satte ind, udstykkedes den store gamle ejendom, og skovene forhuggedes som offer

for spekulation. 1880 skabte Hrs. Nellemann samling på Allinggårdene, men i 1918 splittedes gårdene atter, og dommerfuldmægt. Ewald Jopp, Horsens, købte skovene og arealerne omkring søen og skabte derved det nuværende gods Allingkloster. Han lod opføre gårdens tofløjede hovedbygning i to etager, hvoraf den øverste er i bindingsværk. Selve hovedbygningen, der er smukt placeret ud mod en bakkedkrænt, har ud mod denne to korte sidefløje.

Tvilumgård, Tvillum sogn

Tvilumgård var oprindelig ladegård til Tvillum kloster og kom som andet klostergods ved reformationen ind under kronen. Gården blev da lagt ind under Silkeborg slot. Den kongelige interesse for Tvillumgård var stor på grund af de rige jagtmuligheder på egnen, og i 1586 gav kong Frederik d. II. ordre til oprettelse af et jagthus ved Tvillumgård. I 1661 blev Tvillumgård solgt til en privatmand, borgmester i Randers, Mads

Poulsen, men i 1720 købte staten den tilbage for at lægge den under Skanderborg rytterdistrikt. Ved dets ophævelse i 1767 blev Tvillumgård atter privatgods. En overgang ejedes den af Andreas Fischer, Grauballegård, hvis enke i 1774 solgte den til gårdens bønder. De fik i 1784 kgl. bevilling til at måtte beholde frihed, når blot godset blev frasolgt. Og gården uden gods blev i 1785 overtaget af 8 bønder.

Tvilumgård

Marsvinslund

Marsvinslund, Vium sogn

Herregården Marsvinslund vil være mange bekendt gennem Blichers fortælling »E Bindstouw«, hvori det berettes, at »Marswynsluhn, den er i gammel tier bøgget op aa fihr bynnegoer. Di hor te Annsbjerre, aa e mand dahr hed Jørren Maahawyen«.

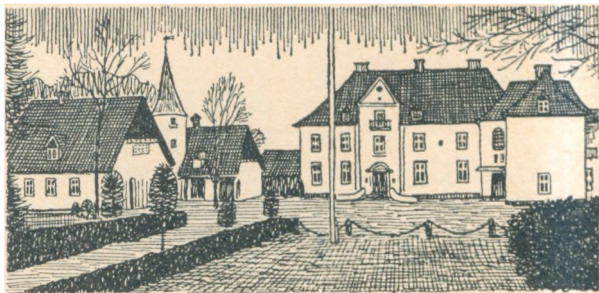
Marsvinslund er dannet af fire gårde fra landsbyen Bastrup, og den smukke hovedbygning i bindingsværk er opført af Jørgen Marsvin i 1654. Alleerede året efter måtte han på grund af bundløs gæld sælge både Marsvinslund og Aunebjerg til rigets marsk, Anders Bille. I de følgende år var Marsvinslund ude for ualmindelig mange ejerskifter, men fra begyndelsen af det 19. år-

hundrede kom Marsvinslund ind i roligere forhold. Den ejedes da af Mette Kathrine Clementin, der i 1801 giftede sig med den meget yngre godsforvalter Anders Hansen på Frisholt, i hvis slægt gården blev i hundrede år. Den sidste i denne slægt, der besad Marsvinslund, var den over hele landet kendte H. J. Hansen-Marsvinslund, der var foregangsmand indenfor afholdsbevægelsen, plantnings- og husflidssagen, og selv om han var proprietær, initiativtager til de betydningsfulde fællesrejser for husmænd.

Den gamle hovedbygning er i det 18. århundrede blevet forlænget og forsynet med en gennemgående kvist.

Rye Nørskov, Rye sogn

Rye Nørskov er et betydeligt gods af nyere dato. Skovområdet, som er kernen i godsets besiddelser, var gennem tiderne på forskellige hænder, en del tilhørte Ry Mølle og ejedes en overgang af de to dygtige brødre Mourier Petersen, der drev områderne med interesse for forstlig videreudvikling. Skovene blev i 1902 solgt til Henrik Valdemar Nørsgaard, der var gift med Anna Dorothea Suhr, der bragte en betydelig formue ind i ægteskabet, hvorved det blev muligt at skabe et storgods ved tilkøb af ikke færre end 80 ejendomme og parceller. En stor del af den landbrugsjord,

Rye Nørskov

som hører under Rye Nørskov, er fra Præstegården i Rye. Efter tegninger af kgl. bygningsinspektør professor Hack Kampmann opførtes 1904-1907 en meget herskabelig og vel-

bygget hovedbygning i to etager og karakteristisk i sin udformning med høj kælder af hugne granitsten og sortblå glaserede tegl, der står godt til den hvidkalkede bygning.

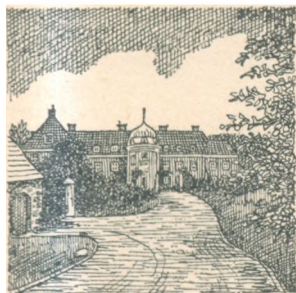
Urup, Østbirk sogn

I herregården Urups historie spiller slægten Skram en betydelig rolle. Allerede i dronning Margrethes tid levede slægten Skram på denne egn, idet herregården Matrup ejedes af Christen Skram, og dennes søn Peder Skram, søheltens farfar, Urup. Søhelten Peder Skram blev ejer af Urup i 1512. I sit lange liv ydede Peder Skram en tapper indsats i adskillige slag, og hans dædlighed blev højt værdsat af de konger, han tjente. I Østbirk kirke findes smukke ligsten over ham og hans hustru, og på kirkegården er, hvor ægteparret nu er gravsat, rejst en 2,5 m høj mindesten

med et lineskib. Peder Skram opførte 1545 en herreborg ved forlængelse af et ældre stenhus, han fik hertil efter kongelig ordre 10.000 sten både fra Øm kloster og fra Silkeborg slot. Hans søn Niels Skram udbyggede og udvidede den gamle gård til et trefløjet anlæg. Urup kom senere i Ulfeld slægtens eje og gik sammen med så meget andet af Corfitz's gods i 1663 over til kronen. Af den gamle gård er nu kun tilbage en lav hvid etage med kvistgavle, men i midterfløjens kælder er bevaret en to meter høj del af en antik romersk søjle, som stammer fra Niels Skrams bygning.

Urup

Løndal

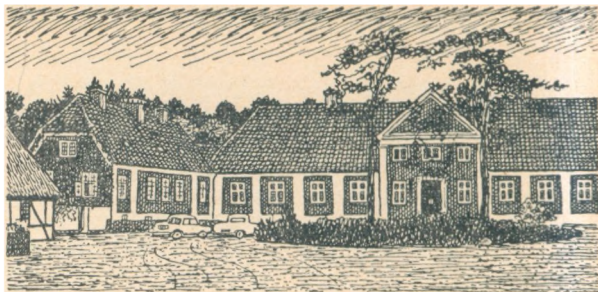
Løndal, Sdr. Vissing sogn

Blandt de nyere godser på Silkeborgegnen fremtræder Løndal ved Horsens-Silkeborgvejen smukt med en velanlagt park, hvor der findes mange skulpturer bl. a. udført af billedhuggeren Viggo Jarl. Løndals historie dateres til 1870, da gården Additskov fik navneforandring til Løndal efter Lønbjerg bagved. Skovbruget blev grundlagt af plantningsmanden Fr. Møller, Salten, der anlagde planteskole og teglværk. Godsets egentlige historie begynder i 1898, da konferensråd C. V. Jørgensen, kendt for sin støtte til Finsen, købte den og udvidede arealerne betydeligt

bl. a. med Vindingtved og Fuglsang. Arealet femdobledes fra 175 ha. til 900 ha. Han lod i årene 1911 til 1914 en tidligere hovedbygning erstatte med den nuværende statelige hovedbygning. Den er i to etager, tofløjet og med et rundt tårn til gårdsiden. Indvendig er fine saloner og glasmalerier og udvendig dekorationsfriiser udført af Viggo Jarl, der var en søn af konferensråd Jørgensen. Konferensråden opholdt sig efter første verdenskrig og til sin død i 1925 mest i udlandet. Konferensrådsinden, der tog ophold på Løndal, døde her i 1935.

Vissinggård, Sdr. Vissing sogn

Vissinggård er tildels opstået på grundlag af den ældre ejendom. Nedenskov, som i 1919 blev købt af gods ejer Ejnar Viggo Schou, Palsgård, som samlede betydelige arealer til gården, der efter hans død i 1925 blev overtaget af svigersønnen, civilingeniør Ole Ebbe Andersen, der skabte et omfattende virke omkring godset. Dels oprettede han en kemisk fabrik, og dels anlagde han en meget stor frugtplantage med moderne boliger

Vissinggård

til personalet, samt etablerede savværk og stort hønseri. Gården er opført i 1920 med høj kælder og frontespice til begge sider. Af den gamle

Nedenskov findes endnu stråtekte bindingsværkslænger. Under Vissinggård hører den særdeles maleriske Havbækgård, der ligger lidt sydligere

Mattrup

Mattrup, Tyrsting sogn

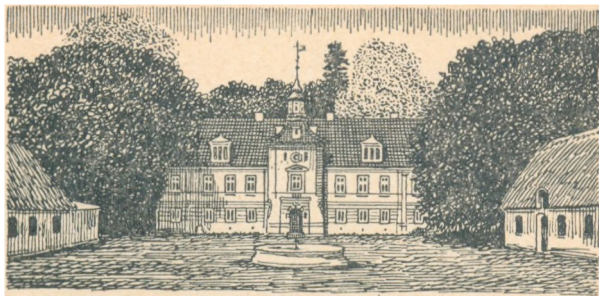
Christian Skram er det første ejernavn, man kender i forbindelse med herregården Mattrup. Han var oldefar til søhelten Peter Skram. Erik Eiler en Hardenberg, den sidste i sin slægt, gjorde Mattrup til hovedsæde for sine mange godser og lod i 1578 opføre en betydelig hovedbygning. Ved et mageskifte med kong Frederik d. II. havde han fået 22 gårde ved Mattrup mod 19 på Sjælland.

Den nuværende hovedbygning, der er fra 1760, indeholder i den midterste del betydelige

rester af Hardenbergs bygning, hvilket ses i tykke mure og hvælvet kælder. Bevarede sandstensfragmenter er opsat omkring den nuværende hoveddør. Altertavlen i Tyrsting kirke (med alabastrelief) stammer fra et kapel, Erik Hardenberg indrettede ved Mattrup, og den særprægede prædikestol i Træden kirke med relief på sandstensplader er sikkert også fra dette kapel. Sidefløjene på Mattrup er fra 1760, og det lille trappetårn og de kamtakkede gavle er fra en restaurering i 1853.

Herschendgave, Frueing sogn

Herschendgave er oprettet i 1767 af kammerråd Peder Herschend, der ved auktion over en del af en tidligere rytterdistrikts jord skabte et gods ved Gjesing Øde Mølle. Peder Herschend hed oprindeligt Peder Sørensen, hans forældre var jævne bønder i Herskind i Skivholme sogn. Han satte sig som mål at blive herremand, og det lykkedes med flid og initiativ.

Herschendgave

Godset forblev i slægtens eje til 1929. Den nuværende hovedbygning, der i 1868 afløste en ret beskedet bindings-

værksbygning, er et herskabeligt bygningsværk i to etager med firkantet tårn og højt spir.

Ry Mølle, Ry

Ry Mølle

Selv om det i dag er en moderne konfektionsfabrik, der præger Ry Mølle, hører den også hjemme i serien om gamle gårde. Den nævnes tilbage til 1578 bl. a. for sit ålefiskeri. — 1881 nedlagdes melmøllen, og i stedet indrettedes et træsliberi, samtidig fik stedet navneforandring til Glentholm. I 1915 vendte man tilbage til det gamle navn, Ry Mølle.

Senere udnyttedes vandkraften til træscofabrik og elproduktion.

Den anselige hovedbygning,

der nu er fabrik, opførtes i 1840'erne. Det er en gulpudset bygning med lav frontspids i midten ud mod vejen. For godt en snes år siden blev den udvidet med en kontorfløj, der nænsomt falder ind i den gamle bygnings stil. På gårdspladsen findes iøvrigt en smuk bindingsværksbygning, en gammel avlsbygning, der nu delvis er beboelse. I 1915 solgtes Ry Mølle til Rye Nørskov, og efter at den i en periode fra 1929 til 1933 var på andre hænder, kom den atter ind under Rye Nørskov.

Vinderslevholm, Vinderslev sogn

Vinderslevholm hed oprindeligt Vinderslevgård og lå ved siden af Vinderslev kirke, men den blev i ufredstider, antagelig omkring 1550, flyttet til sin nuværende plads på en odde i Hinge sø.

Gårdens historie går tilbage til 1442, da den ejedes af Peder Eriksen af slægten Løvenbalk, hvis sønnesøn Niels Skeel antagelig er den nuværende hovedbygningens bygmester. Hans enke, Karen Krabbe solgte Vinderslevholm til kronen, og herefter kom

den i forfald. 1635 var der tale om nedrivning og brug af materialerne til reparation af Silkeborg slot, men en dame ved navn Anne Falksdatter, der havde 3000 rd. til gode hos kongen, fik Vinderslevholm i livsvarig fæste for beløbet.

Den nuværende hovedbygning er antagelig fra omkring 1550. Det er en imponerende, næsten 30 meter lang bygning, opført af munkesten på et meget solidt fundament af rå kamp.

Vinderslevholm

Vindum Overgård

Vindum Overgård, Vindum sogn

Et pantebrev helt fra 1428 taler om handel med Vindum Overgård. Den egentlige samling af gården til en betydelig besiddelse skete i årene lige efter 1537, da en mand ved navn Jep Brun havde fået tillagt nogle gårde i Vindum by, og han lod foretage en flytning af nogle af gårdene, så der blev samlet en hovedgård udenfor det almindelige landsbyfællesskab.

En del af de nuværende hovedbygninger stammer fra en omfattende nybygning, som den navnkundige rigsmarskal

Anders Bille, der ejede gården i årene 1648 til 1657, lod igangsætte. En del kampesten i bygningen menes at stamme fra den nedrevne Faldborg kirke. Anders Bille opførte et ladegårdsanlæg i tre fløje, af hvilke en del endnu består. Den hovedbygning i bindingsværk, som Anders Bille lod opføre nord for kirken, blev nedbrudt i 1677, og der indrettedes i stedet beboelse i ladegårdens sydfløj, der fortsat er gårdens beboelsesafdeling.

Indholdsfortegnelse:

Addithus	13
Allinggård	9
Allingkloster	21
Allingskovgård	8
Aunsbjerg	9
Bidstrup	12
Dalsgård	17
Duelund	13
Faurskov	15
Frijsenborg	10
Frijsendal	5
Gammelgård	6
Grauballegård	19
Hald Hovedgård	8
Herschendgave	25
Himmestrup	4
Højkol	4
Højris	5
Jernit	11
Kalbygård	3
Kollerup	18
Lethenborg	11
Liselund	19
Ludvigsholm	3
Løndal	23
Løvenholt	4
Marsvinslund	22
Mattrup	24
Moselundgård	3
Neder Kjærsholm	17
Niasumgård	7
Ormstrup	8
Palstrup	14
Ring kloster	20
Ristrup	13
Rodvigsballe	19
Rye Nørskov	22
Ry Mølle	25
Rørbækgård	12
Sejlgård	20
Silkeborg Hovedgård	6
Silkeborg slot	7
Skanderborg slot	15
Sophiendal	16
Søbygård	18
Tammestrup	8
Tvilumgård	21
Tyrstinggård	5
Ulstrup slot	14
Urup	23
Vinderslevholm	26
Vindum Overgård	26
Vissinggård	24
Wedelslund	21